

Adroddiad Monitro Drafft Cynllun Hybu 2018-2023

Adroddiad diwedd cyfnod 5 mlynedd

1. Cefndir

Cyflwynwn yma adroddiad sydd yn rhoi trosolwg o'r gwaith monitro ar gyfer gweithredu strategaeth iaith y Cyngor, sef Cynllun Hybu'r Gymraeg yng Ngwynedd 2018-2023.

Adroddiad cychwynol yw hwn, a chanlyniad y gwaith adolygu ac adlewyrchu sydd wedi digwydd ochr yn ochr gyda datblygu'r strategaeth iaith nesaf ar gyfer 2023 ymlaen.

Bydd gwaith pellach yn cael ei wneud i fanylu ar rai gweithgareddau ac i ddangos effaith yr ymyraethau a gynhaliwyd mewn ymateb i'r amcanion.

Mabwysiadwyd y Cynllun Hybu yn ystod Hydref 2018, gan osod gweledigaeth y Cyngor ar gyfer sut y gellir hybu'r Gymraeg a chynyddu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ar gyfer y pum mlynedd i ddilyn.

Roedd y strategaeth yn gosod nod cyffredinol, tymor hir, i weld canran siaradwyr Gwynedd yn codi yn ôl at y 70%.

Gan fod y strategaeth wedi ei chyhoeddi mor agos at flwyddyn y cyfrifiad diwethaf, nid oedd hwn yn nod yr oeddem yn disgwyl ei weld yn cael ei wireddu cyn y cyfrifiad hwnnw, nac yng nghyfnod y strategaeth, ond yn hytrach yn nod tymor hir ac yn weledigaeth ar gyfer gwarchod y Gymraeg yn y sir i'r dyfodol.

Roedd y strategaeth hefyd yn gosod targed yng nghyd-destun defnydd disgyblion ysgol o'r Gymraeg a chynyddu cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg, ac ar gyfer magu hyder unigolion nad ydynt yn ystyried eu hunain yn siaradwyr Cymraeg.

Bu cyfnod gweithredu'r Cynllun Hybu yn un heriol am sawl rheswm. Yr un amlycaf o'r rhain oedd cyfnod pandemig Covid 19. Yn amlwg roedd y cyfnodau hir o ynysu a pheidio cymdeithasu ac ymwneud efo gweithgareddau cymunedol yn newid anferth, ac yn cael effaith fawr ar y cyfleoedd oedd ar gael i bobl ddefnyddio'r Gymraeg o ddydd i ddydd. Bu'r effaith ar y byd addysg yn sylweddol hefyd, gydag ysgolion yn gorfod addasu dros nos i heriau ac amgylchedd dysgu gwahanol.

Mae'r cyfnod yma hefyd wedi newid arferion pobl yn sylweddol, wedi cynyddu dylanwad technoleg a'r cyfryngau cymdeithasol ar ein bywydau, ac wedi arwain at newidiadau a heriau newydd yn ein cymunedau daearyddol hefyd, sydd yn ei dro yn cael effaith ar ffyniant ieithyddol.

Gyda newid mor arwyddocaol wedi bod yng nghanol y cyfnod gweithredu, mae'n anrffod na fu gweithredu o gwbl ar rai o'r amcanion a'n bod wedi gorfod newid blaenoriaethau wrth fynd ac mewn ymateb i sefyllfaoedd newydd. O ganlyniad i hyn, a'r wasgfa ar adnoddau yn gyffredinol, bu'n her sefydlu trefniadau monitro manwl a chadarn ar gyfer y Cynllun Hybu. O ganlyniad, dim ond rhan o'r darlun yw'r hyn a welir o fewn yr adroddiad monitro yma.

Serch hynny, rydym yn gobeithio y bydd yr adroddiad hwn yn dangos ein bod fel Cyngor wedi gallu gweithredu yn gyson ar y rhan fwyaf o'r amcanion a osodwyd yn y Cynllun Hybu. Mae nifer o wasanaethau yn cynnal gweithgareddau cyson mewn gwahanol leoliadau ar draws y sir, ac

oherwydd cryfder y Polisi Iaith, mae'r gweithgareddau hynny drwyddi draw yn cael eu cynnal yn Gymraeg.

Mae nifer fawr o ystadegau wedi eu casglu gan wasanaethau'r Cyngor, felly, sydd yn dangos y gweithgarwch cyfrwng Cymraeg cyson sydd yn cael ei ddarparu gan y Cyngor i gyfrannu at ddefnydd dyddiol pobl o'r Gymraeg mewn gwahanol gyd-destunau.

2. Atebolrwydd a threfniadau adrodd mewnol

Mae adrannau a gwasanaethau'r Cyngor yn adrodd ar eu gwaith mewn nifer o ffyrdd. Roeddem yn ymwybodol iawn wrth geisio monitro gweithrediad y strategaeth hon nad oeddem am ddyblygu gwaith ac ychwanegu at lwyth gwaith adrodd y gwasanaethau. Rydym wedi ceisio hyd y gallwn felly gasglu gwybodaeth o'r gwahanol ffynonellau y mae adrannau yn adrodd ar hyn o bryd. Rhown drosolwg yma o'r gwahanol ddulliau adrodd ar gyfer y gweithgareddau a chynlluniau oedd yn cyfrannu at amcanion y strategaeth.

- **Casglu data blynyddol am weithgareddau**
Cafodd nifer o weithgareddau penodol eu hadnabod dan bob maes gweithredu lle roeddem yn ymwybodol bod data eisoes yn cael ei gasglu yn flynyddol. Rydym wedi casglu'r data yma ar gyfer pob blwyddyn, a hwn yw'r prif ddata a welwch yn y tablau yn yr adroddiad hwn.
- **Adroddiadau monitro Grant y Gymraeg**
Mae'r fenter iaith yn gweithredu rhaglen waith sydd wedi ei chytuno rhwng y Cyngor a Llywodraeth Cymru, ac yn cael ei hariannu drwy grant blynyddol gan y Llywodraeth. Fel rhan o amodau'r grant hwnnw, mae adroddiadau rheolaidd wedi bod yn cael eu cynhyrchu sydd yn manylu ar y gwaith ac yn adrodd yn feintiol ar nifer gweithgareddau a mynychwyr.
- **Herio Perfformiad**
Mae unrhyw brosiectau sydd wedi eu cynnwys o fewn Cynllun y Cyngor yn adrodd yn rheolaidd drwy gyfarfodydd herio perfformiad mewnol. Mae hyn yn cynnwys adrodd ar ddata allweddol ac am unrhyw rwystrau sydd yn atal datblygiad neu yn arafu cynnydd y prosiect.
Mae pob Aelod Cabinet hefyd yn adrodd ar waith prif gynlluniau'r Cyngor drwy eu hadroddiadau i'r Cabinet.
- **Adroddiadau Adrannol Pwyllgor Iaith**
[Pwyllgor Iaith \(llyw.cymru\)](http://llyw.cymru)
Mae pob adran o fewn y Cyngor bellach yn paratoi adroddiad unwaith y flwyddyn i'w gyflwyno i Bwyllgor Iaith y Cyngor. Mae'r adroddiadau hyn yn gyfle iddynt ddangos sut y maent yn datblygu sgiliau iaith y gweithlu, yn cydymffurfio gyda gofynion Safonau'r Gymraeg, ac hefyd yn cyfrannu at amcanion y strategaeth iaith. Mae'r adroddiadau hyn wedi bod yn ddefnyddiol iawn i adnabod prosiectau neu ffrydiau gwaith na fyddai'r Uned Iaith a Chraffu wedi gwybod amdanynt fel arall. Cychwynnwyd y broses yma yn ystod blwyddyn 2021-22, felly mae dau adroddiad wedi bod gan bob adran hyd yma, ac rydym bellach yng nghanol y trydydd cylch adrodd.
- **Adroddiadau blynyddol Cynlluniau strategol**
Mae gan gynlluniau megis Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg eu trefniadau monitro blynyddol eu hunain.
- **Fforymau a byrddau prosiect**
Mae nifer o grwpiau mewnol ac allanol yn bodoli er mwyn monitro cynnydd prosiectau unigol. Mae byrddau prosiect wedi ei creu ar gyfer gwaith y Dynodiadau Iaith, sef prosiect

monitro sgiliau iaith y gweithlu yn y Cyngor, y Prosiect Enwau Lleoedd a Phrosiect 15 Mae grŵp mewnol hefyd wedi ei sefydlu o fewn cyfnod olaf y strategaeth iaith i edrych ar weithrediad Mwy na Geiriau o fewn y Cyngor. Mae'r grwpiau hyn yn cadw golwg ar weithredu mewn meysydd penodol ac yn sicrhau bod cynnydd priodol yn cael ei wneud yn erbyn targedau a rhaglenni gwaith.

3. Gwersi a ddysgwyd

Dros y misoedd diwethaf, rydym wedi bod yn edrych yn ôl ar gyfnod y Cynllun Hybu ac yn datblygu'r strategaeth iaith nesaf ar gyfer y cyfnod 2023 ymlaen ar yr un pryd. Mae'r adlewyrchu ar yr hyn weithiodd a'r hyn na weithiodd cystal, o ran gweithredu a monitro, wedi ein helpu wrth feddwl ymlaen a chynllunio yn well ar gyfer y strategaeth nesaf.

Mae nifer o bethau y bydd angen i'r Cyngor weithio arnynt a'u datblygu ar gyfer cyfnod y strategaeth nesaf, er mwyn sicrhau eu bod yn gallu casglu'r dystiolaeth angenrheidiol i ddangos effaith a llwyddiant y strategaeth. Mae nifer fawr o heriau wedi bod wrth geisio gwneud hyn gyda'r Cynllun Hybu.

3.1 Cysondeb yn y math o ddata a gesglir – er enghraifft, ceisio sicrhau bod pob prosiect neu wasanaeth sydd yn cyfrannu at faes gweithredu penodol yn adrodd yr un pethau.

3.2 Gwella cydweithio gyda phartneriaid allanol. - Roeddem yn ymwybodol iawn na fyddai modd i'r Cyngor weithredu amcanion y strategaeth ar ei ben ei hun ac y byddai angen sicrhau cydweithio effeithiol o gyrraedd y nod. Er bod cydweithio da yn digwydd mewn sawl maes, efallai nad ydym wedi canfod ffyrdd o ddal hynny mewn ffordd sydd yn rhoi tystiolaeth i ni o'r cydweithio hynny a'r canlyniadau sydd yn deillio ohono. Bu ailafael mewn unrhyw drafodaethau cydweithio ar ôl cyfnod y pandemig yn anodd hefyd mewn rhai achosion, gyda sefydliadau yn canolbwyntio ar eu blaenoriaethau eu hunain.

3.3 Cynnal y berthynas efo'r fenter iaith - Rydym wedi bod yn ddibynnol iawn yn ystod cyfnod y Cynllun Hybu ar weithgareddau Hunaniaith, y fenter iaith, yn enwedig felly ym maes iaith y Gymuned. Bydd y fenter iaith yn symud allan o'r Cyngor, ac yn sefydlu ei hun fel endid annibynnol, yn ystod blwyddyn gyntaf y strategaeth iaith newydd, a bydd angen i'r Cyngor sicrhau eu bod yn cynnal perthynas agos gyda'r fenter, ond hefyd eu bod yn cymryd mwy o gyfrifoldeb am weithredu eu hunain yn y maes cymunedol.

3.4 Asesu cynnydd a chyfraniad prosiectau strategol – mae casglu tystiolaeth gadarn am effaith rhai o'r cynlluniau mawrion sydd gan y Cyngor ar waith (a sydd yn cyfrannu at ffyniant neu warchodaeth y Gymraeg yng nghymunedau'r sir) yn anodd oherwydd eu natur hir-dymor. Mae rhywfaint o waith wedi ei wneud ar sefydlu modelau mesur effaith, ond nid ydynt wedi eu rhoi ar waith eto, a bydd angen edrych ar hyn ar gyfer cyfnod y strategaeth nesaf.

3.5 Angen i allu addasu blaenoriaethau – Mae cyfnod y pandemig wedi dangos i ni sut y gall amgylchiadau newid yn sylweddol mewn cyfnod byr iawn. Mae 5 mlynedd yn gallu swnio yn gyfnod byr o ran cynllunio ieithyddol ac o ran dangos effaith ymyraethau sydd yn aml yn rhai tymor hirach. Mae'n glir ein bod wedi gorfod gadael rhai amcanion a nodwyd yn y Cynllun Hybu oherwydd bod y cyd-destun a blaenoriaethau'r Cyngor wedi gorfod newid mewn cyfnod byr. Bydd yn bwysig bod y weledigaeth a'r amcanion o fewn y strategaeth nesaf yn

ddigon eang fel nad yw'r Cyngor yn gadael ei hun yn agored i fethu gweithredu, ac mai addasu'r rhaglen waith gysylltiol yn unig fydd angen ei wneud yn hytrach na'r strategaeth ei hun dros y cyfnod o 10 mlynedd.

DRAFFT

4. Adrodd ar ganlyniadau

Yn yr adran hon, rhown drosolwg o'r hyn fu'n cael ei weithredu dan bob maes blaenoriaeth yn y Cynllun Hybu, ynghyd â thabl sydd yn cynnwys y data meintiol sydd wedi ei gasglu yn ystod y bum mlynedd.

4.1 Maes Blaenoriaeth 1 -Iaith y teulu

Y bwriad ar gyfer y maes hwn oedd canfod ffyrdd o roi'r cychwyn gorau i bob plentyn a sicrhau bod patrymau iaith cadarnhaol yn cael eu gosod o'r cychwyn.

Roedd hunaniaith wedi bod yn cynnal **gweithgareddau cymunedol i deuluoedd a phlant ifanc** ers rhai blynyddoedd, ond un o'r prif bethau roeddem eisiau edrych arno yn ystod cyfnod y Cynllun Hybu oedd sut y gallem **gefnogi gweithwyr gofal a darparwyr gweithgareddau cymunedol** a rhoi'r wybodaeth iddynt fod yn gallu trosglwyddo negeseuon cadarnhaol i rieni am werth dwyieithrwydd ac amlieithrwydd, ac hefyd sut i gynyddu defnydd o'r Gymraeg yn eu gweithgareddau a'u lleoliadau gofal eu hunain. Mae cydweithio da wedi bod efo Cymraeg i Blant a gwasanaeth blynyddoedd cynnar y Cyngor i drefnu seminarau blynyddol i roi sylw i hyn. Mae data am y gweithgaredd i'w weld isod.

Mae gwasanaeth **Llyfrgelloedd Gwynedd** yn leoliadau cymunedol hollbwysig, ac maent yn chwarae rôl bwysig iawn wrth gynnig gweithgareddau sydd wedi eu targedu yn benodol at famau newydd a'u babanod. Mae sesiynau stori a chwarae wythnosol yn cael eu cynnal yn holl leoliadau'r sir a phob un o'r rheiny yn cael eu cynnig yn Gymraeg ac yn darparu cyfleoedd cymdeithasu pwysig, yn ogystal â chyfle i gyflwyno'r iaith i'r babanod.

Roeddem hefyd yn awyddus i **ddatblygu dealltwriaeth ymysg rhieni am werth trosglwyddo'r Gymraeg i blant**, ac o fanteision amlieithrwydd. Mae nifer o bartneriaid allanol yn gwneud gwaith ardderchog yn y maes yma, ond mae'r adran addysg hefyd wedi datblygu adnoddau ar fanteision dwyieithrwydd ar gyfer eu rhannu gydag ysgolion ac sydd ar gael ar yr Hwb Siarter Iaith at ddefnydd pawb.

Gwybodaeth AGC o ran nifer darparwyr gofal plant y Sir sydd yn nodi eu bod yn ddarpariaeth Cymraeg neu Dwyieithog:

	Cymraeg	Dwyieithog	Saesneg
Gwarchodwyr	22	14	10
Meithrinfeydd	11	6	2
Cylchoedd Meithrin	56	1	-
Clwb ar ôl Ysgol	8	5	-

Isod nodir y data a gaiff ei adrodd fel rhan o Gynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg am gylchoedd meithrin Gwynedd.

Data Cylchoedd Meithrin Gwynedd 2018-19 (Dim data 2019-20 ar gael yn sgil COVID):

Ardal	Nifer Cylchoedd Meithrin	Nifer / % plant meithrin 3 oed sydd yn trosglwyddo i addysg Gymraeg	
Arfon	28	834	99.3%
Dwyfor	18	301	100%
Meirionnydd	19	346	100%

Data Cylchoedd Meithrin Gwynedd 2021-22:

Ardal	Nifer Cylchoedd Meithrin	Nifer / % plant meithrin 3 oed sydd yn trosglwyddo i addysg Gymraeg	
Arfon	27	496	100%
Dwyfor	15	172	100%
Meirionnydd	19	186	100%

DRAFT

Data Meintiol Iaith y Teulu

Maes Blaenoriaeth: Iaith y Teulu	2018-19/19-20 (2018-19 hanner blwyddyn ar ôl cyhoeddi felly cyfunwyd y ffigyrau ar ddiwedd y flwyddyn llawn gyntaf)	2020-21 (cofier bod hyn yng nghyfnod y pandemig a bod cyfyngiadau wedi effeithio ar yr hyn oedd yn bosib ei wneud)	2021-22	2022-23
Nifer digwyddiad teuluol wedi eu cynnal gan wasanaethau llyfrgelloedd y Cyngor, gwasanaeth Dechrau'n Deg a'r fenter iaith (hunaniaith)	76 Amcan o tua 550 o deuluoedd wedi mynychu. Tua 20 teulu yn y sesiynau llyfrgell yn cael gweithgareddau rheolaidd.	Dim gweithgareddau wyneb yn wyneb yn y llyfrgelloedd. Menter iaith wedi cynnal gweithgareddau ar-lein. Uned Iaith - Uchafbwyntiau 2020-21 Hunaniaith.pdf - Pob Dogfen (sharepoint.com)	3 gweithgaredd, 25 teulu – hunaniaith 107 digwyddiad llyfrgell 788 mynychwyr (tua 370 teulu?)	127 gweithgaredd llyfrgell 1072 mynychwr (tua 500 teulu?)
Nifer digwyddiadau hyfforddi ar gyfer gweithwyr blynyddoedd cynnar (dan ofal Hunaniaith)	6 gweithdy 60 o fynychwyr	2 weithdy 18 mynychwr	1 gweithdy 19 yn mynychu	1 digwyddiad 3 mynychwr
Nifer gweithgareddau rheolaidd Dechrau'n Deg i deuluoedd	Grŵp Tots – 8 sesiwn y tymor ym mhob ardal Grwpiau Camau Bach = 8 sesiwn y tymor ym mhob ardal 30 diwrnod hwyl	Camau bach – 8 sesiwn rhithiol 6 teulu. 9 sesiwn diwrnod hwyl y tu allan	8 sesiwn (ardal Dolgellau) 3 teulu 9 sesiwn diwrnod hwyl	16 bloc o grwpiau 174 o blant wedi mynychu 20 sesiwn hwyl 136 teulu wedi mynychu
Canran plant sydd yn derbyn gofal mewn lleoliadau efo darpariaeth cyfrwng Cymraeg	86.5%	Niferoedd sydd wedi derbyn 10 awr yr wythnos o	Niferoedd plant sydd wedi derbyn 10 awr yr wythnos	Niferoedd plant sydd wedi derbyn 10 awr yr wythnos o Addysg

(Ileoliadau gofal a reolir gan y Cyngor?)		<p>Addysg Feithrin cyfrwng Cymraeg: 384. Niferoedd plant Dechrau'n Deg sydd wedi mynychu lleoliad gofal plant cyfrwng Cymraeg fesul tymor = 642: Niferoedd plant sydd wedi mynychu lleoliad gofal plant Cymraeg neu dwyieithog ar y Cynnig Gofal Plant Cymru: Cymraeg=553. Dwyieithog=237.</p>	<p>o Addysg Feithrin Cyfrwng Cymraeg: 442. Niferoedd plant Dechrau'n Deg sydd wedi mynychu lleoliad gofal plant cyfrwng Cymraeg fesul tymor: Tymor 1= 201. Tymor 2= 198. Tymor 3= 187. Niferoedd plant sydd wedi mynychu lleoliad gofal plant Cymraeg neu dwyieithog ar y Cynnig Gofal Plant Cymru : Cymraeg= 585. Dwyieithog= 256.</p>	<p>Feithrin cyfrwng Cymraeg: 422. Niferoedd plant Dechrau'n Deg sydd wedi mynychu lleoliad gofal plant cyfrwng Cymraeg fesul tymor: Tymor 1= 241. Tymor 2= 214. Tymor 3= 202. Niferoedd plant sydd wedi mynychu lleoliad gofal plant Cymraeg neu dwyieithog ar y Cynnig Gofal Plant Cymru: Cymraeg=890. Dwyieithog 197</p>

DRAFT

4.2 Maes Blaenoriaeth 2: Iaith Dysgu

Bu cyfnod y pandemig yn un arbennig o heriol i'r maes addysg, gan arwain at newidiadau enfawr yn y dulliau dysgu, ond hefyd newidiadau mawr d yn y dulliau casglu data. Yn sgil y ffaith fod ysgolion ar draws Cymru wedi cau, a'r cwricwlwm wedi ei oedi, yn ystod haf 2020, er enghraifft, nid oedd modd cynnal asesiadau dysgwyr, ac ni gynhaliwyd arholiadau allanol megis TGAU a Safon Uwch yn ôl yr arfer. O ganlyniad, nid oes data meintiol ar gael fel rhan o'r adroddiad adolygu blynyddol CSGA ar gyfer 2019-20.

Serch y diffyg data am nifer y bobl ifanc sydd yn dewis astudio a derbyn achrediadau cyfrwng Cymraeg yn yr ysgolion, ac hefyd ystadegau am gynnydd yn sgiliau rhwng cyfnodau allweddol, mae sawl datblygiad allweddol wedi bod yn y maes hwn dros gyfnod y Cynllun Hybu.

Rhodddwn sylw yn hytrach yma felly i ddatblygiadau strategol pwysig sydd wedi digwydd yn y maes dros gyfnod y Cynllun ac a fydd yn gosod sylfeini cadarn ar gyfer datblygu defnydd pobl ifanc o'r Gymraeg yn y dyfodol.

Datblygu Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg

Ym mis medi 2022, cyhoeddwyd Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg gan yr adran ar gyfer y cyfnod o ddeng mlynedd hyd at 2032. Bydd canlyniadau monitro'r CSGA newydd yn cael eu cynnwys yn adroddiadau monitro'r strategaeth iaith newydd.

Cafodd Polisi Iaith newydd ei lunio a'i rannu gyda chyrrff llywodraethu pob ysgol gynradd ac uwchradd yn y sir, sydd yn adlewyrchu'r disgwyliadau a'r uchelgais o ran defnydd ysgolion o'r Gymraeg y tu hwnt i'r ddarpariaeth addysg.

“Cynnydd yn nifer y bobl ifanc oedd yn dewis astudio a derbyn cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg.”

Roedd y Cynllun wedi nodi'r uchod fel un flaenoriaeth ym maes iaith Dysgu, oedd yn adleisio'r ymrwymiad yn y CSGA bod y Cyngor yn dymuno gweld *“Mwy o ddysgwyr yn astudio ar gyfer cymwysterau Cymraeg (fel pwnc) a phynciau drwy gyfrwng y Gymraeg.”*

Yn ystod 2022 bu i aelodau'r Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi adnabod bod angen rhoi sylw i'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg yn Ysgolion Uwchradd y Sir. Penderfynwyd cynnal ymchwiliad oedd yn edrych ar y ddarpariaeth bresennol, ystyried beth allai rwystro'r Awdurdod rhag cyflawni'r targedau a gwneud argymhellion.

Cyhoeddwyd adroddiad terfynol ac argymhellion yn ystod Medi 2023.

Roedd y canfyddiadau yn galonogol, gan ddangos bod 97.6% o'r dysgwyr CA3 yn y tair ysgol yn dilyn 80% neu fwy o'u cyrsiau drwy gyfrwng y Gymraeg a bod 87% yn astudio o leiaf 5 pwnc heblaw Cymraeg drwy gyfrwng y Gymraeg. Gwelwyd yn glir ymrwymiad yr ysgolion dan sylw i annog dysgwyr i astudio drwy gyfrwng y Gymraeg ac i weithredu yn unol â'u Polisi Iaith. Mae Polisi Iaith ysgolion uwchradd Gwynedd yn ganolog i'r ddarpariaeth yn yr ysgolion.

Roedd yr adroddiad yn cynnwys nifer o argymhellion, oedd yn cynnwys sefydlu trefniadau newydd ar gyfer casglu data am gyfrwng iaith astudio, gosod targedau penodol ar gyfer cynyddu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg ar gyfer pob ysgol uwchradd yn y sir, bod yr awdurdod yn parhau i gydweithio

gyda'r ddwy ysgol categori 3T yn y sir er mwyn cyflymu eu taith i fod yn ysgolion categori 3, a bod cydweithio agosach gyda phartneriaid fel y Coleg Cymraeg Cenedlaethol.

Bydd gweithredu ar yr argymhellion hyn yn rhan o'r strategaeth iaith newydd.

Gellir gweld adroddiad llawn yr ymchwiliad a'r argymhellion yma:

[Eitem 6 - Adroddiad Ymchwiliad Craffu Ysgolion Uwchradd Categori 3 Gwynedd.pdf \(llyw.cymru\)](#)

Moderneiddio ac ehangu'r ddarpariaeth drochi ar gyfer dysgu Cymraeg i blant

Ar 6 Gorffennaf 2021, bu i'r Cabinet gymeradwyo gweledigaeth newydd ar gyfer Cyfundrefn Addysg Drochi gyfoes yng Ngwynedd. Roedd hyn yn dilyn proses hir o adolygu'r gwasanaeth ac ystyried anghenion y dyfodol, oedd wedi cychwyn cyn y cyfnod clo. Mae'r weledigaeth newydd yma yn cynnwys buddsoddiad cyfalaf o £1.1 miliwn gan Lywodraeth Cymru er mwyn sefydlu safleoedd addysg drochi o'r newydd ym Mangor a Thywyn, ynghyd â gwella'r cyfleusterau ar safle Eifionydd ym Mhorthmadog.

Mae grant refeniw Trochi Hwyr, Llywodraeth Cymru hefyd yn galluogi'r Adran Addysg i gyfoesi'r ddarpariaeth drochi yng nghanolfannau'r sir. Bellach mae cynllun trochi Aberwla wedi ei ddatblygu, sy'n gynllun gwahaniaethol sy'n pontio'r cynradd a'r uwchradd. I gyd-fynd â'r cynllun mae'r prosiect arloesol digidol sy'n gosod cynllun Aberwla a'r cymeriadau ar lwyfan VR y byd rhithiol. Ar 7 Gorffennaf, 2023, cynhaliwyd hyfforddiant ar gais Llywodraeth Cymru i rannu'r adnodd arloesol hwn yn genedlaethol. Yn sgil yr hyfforddiant, disgwylir i awdurdodau eraill dreialu'r adnodd a chynnig adborth i ddatblygu a grymuso'r prosiect ymhellach. Cynhaliwyd lansiad llwyddiannus o'r adnodd hefyd ar stondin Gwynedd 5 brynhawn Mawrth, 8 Awst ar faes Eisteddfod Genedlaethol Llŷn ac Eifionydd.

Codi ymwybyddiaeth pobl ifanc o'r Gymraeg fel sgil

Bu Hunaniaith yn gweithredu ar y flaenoriaeth hon yn ystod cyfnod y Cynllun drwy gynnal sesiynau Ymwybyddiaeth Iaith gyda grwpiau o ddisgyblion yn yr ysgolion, ac hefyd drwy drefnu 4 cynhadledd flynyddol ar y cyd gyda Grŵp Llandrillo Menai oedd yn rhoi sylw i feysydd gwaith penodol ac yn gwahodd unigolion o'r meysydd hynny – megis y diwydiannau creadigol a maes gofal – i siarad am eu profiadau a pham fod y Gymraeg yn rhan greiddiol o'u gwaith.

Cafodd fideo ymwybyddiaeth ei ddatblygu yn benodol ar gyfer pobl ifanc hefyd, ac mae cydweithio wedi bod efo ysgolion y sir ar sawl prosiect oedd yn rhoi cyfleoedd i'r bobl ifanc ddefnyddio'r Gymraeg y tu hwnt i'w gwersi ffurfiol. Un enghraifft o hyn oedd Cwis Dim Clem, oedd yn cael ei redeg gan Mentrau Iaith Cymru, a'i gydlynu ar lefel leol gan swyddogion Hunaniaith.

Siarter a Strategaeth Iaith

Mae dau gynllun yn bodoli yng Ngwynedd i annog defnydd o'r Gymraeg y tu hwnt i'r dosbarthiadau – Siarter iaith ysgolion Cynradd ([fframwaith-siarter-iaith.pdf \(gov.wales\)](#)), a Strategaeth iaith Uwchradd [Strategaeth Iaith Uwchradd \(llyw.cymru\)](#).

Nid yw wedi bod yn bosib cael data meintiol ar gyfer y gwaith hwn ar gyfer cyfnod y Cynllun Hybu, ond rydym yn ymwybodol bod y ddau brosiect yn weithgar iawn a bod cynghorau a fforymau iaith wedi eu sefydlu ym mron pob ysgol er mwyn i lais y disgyblion fod wrth graidd unrhyw ymdrechion i hybu defnydd o'r Gymraeg ymysg y bobl ifanc.

Cydnabyddir y bu sefydlu Fforwm Iaith yn yr ysgolion uwchradd yn gam cadarnhaol i gynnwys llais y dysgwyr. Yn un o'r ysgolion, dysgwyr ym mlwyddyn 11 sydd yn gyfrifol am y Fforwm Iaith. Nodwyd mai prif nod y Fforwm yw trefnu a chynnal gweithgareddau sydd yn annog disgyblion i siarad Cymraeg. Mae cael dysgwyr i gymryd perchnogaeth o drefnu gweithgareddau a hybu'r iaith yn rhywbeth i'w groesawu'n fawr.

Gwybodaeth bellach:

Mae'r Adran Addysg yn cyflwyno adroddiadau rheolaidd i Bwyllgor Iaith y Cyngor, sydd efo cyfrifoldeb dros oruchwylio gweithrediad strategaeth iaith y Cyngor. Gwelir isod yr adroddiadau a gyflwynwyd ar weithrediad y CSGA, a'r adroddiadau o dan y drefn newydd lle bydd adrannau unigol yn adrodd ar unrhyw weithgarwch i hybu'r Gymraeg o fewn eu gwasanaethau.

[Pwyllgor Iaith Ionawr 2020- Adroddiad Adolygu Blynyddol ar Weithrediad CSGA Gwynedd ar gyfer 2018-19.pdf \(llyw.cymru\)](#)

[Pwyllgor Iaith Ionawr 2021 - ADRODDIAD ADOLYGU BLYNYDDOL CSGA.pdf \(llyw.cymru\)](#)

[Adroddiad Hybu'r Gymraeg Adran Addysg - Pwyllgor Iaith Ionawr 2022.pdf \(llyw.cymru\)](#)

[Adroddiad Hybu Adran Addysg - Pwyllgor Iaith Ionawr 2023.pdf \(llyw.cymru\)](#)

Data Meintiol Iaith Dysgu

Maes Blaenoriaeth: Iaith dysgu	2018-19/19-20 (2018-19 hanner blwyddyn ar ôl cyhoeddi felly cyfunwyd y ffigyrau ar ddiwedd y flwyddyn llawn gyntaf)	2020-21 (cofier bod hyn yng nghyfnod y pandemig a bod cyfyngiadau wedi effeithio ar yr hyn oedd yn bosib ei wneud)	2021-22	2022-23
Nifer cyfleoedd dysgu estynedig	17 Prentis 15 Hyfforddai 32 cyfle Profiad gwaith 24 o bobl ifanc wedi cael achrediadau drwy'r gwasanaeth ieuenctid	10 Prentis 6 hyfforddai	11 Prentis 5 hyfforddai	20 prentis/hyfforddai
Ymwybyddiaeth iaith gwaith a sgiliau	1 cynhadledd, 46 o bobl ifanc 6 gweithgaredd YI, 145 o bobl ifanc	1 cynhadledd, 27 o bobl ifanc	1 cynhadledd, 72 unigolyn	Heb gynnal

4.3 Maes Blaenoriaeth 3: Iaith Gwaith a Gwasanaeth

Mae Cyngor Gwynedd yn ymfalchïo mewn gallu cynnig ei holl wasanaethau yn rhagweithiol ddwyieithog. Rydym serch hynny yn sylweddoli nad yw nifer o'n partneriaid yn y sector cyhoeddus yn gallu gwneud hynny yn ddi-dor. Rydym hefyd yn ymwybodol bod nifer o siaradwyr Cymraeg yn dewis peidio defnyddio'r hawl sydd ganddynt i wasanaethau Cymraeg bob amser.

Roeddem wedi dweud ein bod am edrych ar ffyrdd i gynyddu defnydd pobl o wasanaethau cyfrwng Cymraeg. Mae hwn yn sicr yn flaenoriaeth a gafodd ei oedi yn sgil cyfnod y pandemig, ond lle mae gwaith wedi ei wneud i annog pobl i ddefnyddio eu hawliau ac hefyd i ddeall arferion er mwyn gallu cynllunio ymyraethau yn y dyfodol.

Mae'r Cyngor wedi bod yn rhannu negeseuon ar y cyfryngau cymdeithasol fel rhan o **Ddiwrnod Hwyrddo Hawliau'r Comisiynydd**, er mwyn ceisio annog y cyhoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ar bob cyfle posib wrth ymwneud efo'r Cyngor.

Yn ystod cyfnod olaf y strategaeth, dechreuwyd ar waith pwysig i ddatblygu ein dealltwriaeth o sut mae pobl yn defnyddio gwasanaethau Cymraeg. Mae'r Cyngor yn cyd-ariannu prosiect **ymchwil Phd** gyda Phrifysgol Bangor fydd yn ymchwilio i agweddau pobl tuag at wasanaethau Cymraeg a'r gobaith yw y bydd yn rhoi syniadau i'r Cyngor am ymyraethau y gellir eu gweithredu i gynyddu defnydd. Bydd y gwaith ymchwil yma yn parhau i gyfnod y strategaeth iaith newydd.

Bu i Is-Grŵp y Gymraeg y Bwrdd Gwasanaethau hefyd gomisiynu darn o waith ymchwil fyddai yn helpu'r sefydliadau sydd yn aelodau o'r Bwrdd i ystyried sut i annog y cyhoedd i ddefnyddio'r Gymraeg bob amser yn eu cyswllt cyntaf gyda chyrff cyhoeddus. Cynhaliwyd gwaith arsylwi mewn gwahanol sefydliadau a rhoddwyd argymhellion i aelodau'r Bwrdd am gamau y gellir eu cymryd i wella'r dewis Cymraeg yn y cyswllt cyntaf gyda defnyddwyr gwasanaethau. Y gobaith yw y bydd sefydliadau unigol yn ymateb i'r gwaith ymchwil yma ac yn gweithredu ar yr argymhellion yn ystod cyfnod y strategaeth nesaf.

O safbwynt datblygu sgiliau iaith gweithlu y Cyngor ei hun, rhoddwyd pwyslais mawr yn ystod cyfnod y Cynllun Hybu ar weithredu'r prosiect **Dynodiadau Iaith**, sef prosiect sydd wedi trawsnewid y ffordd mae gofynion iaith yn cael eu hystyried fel rhan o'r broses recriwtio yn y Cyngor. Mae trefniadau cadarn wedi eu sefydlu ar gyfer asesu gofynion iaith pob swydd o fewn y Cyngor, ac hefyd ar gyfer asesu lefel sgiliau iaith pob aelod o staff. Mae hyn yn golygu bod gennym well ddealltwriaeth o lawer o ofynion hyfforddiant a datblygu ein staff. Mae'r tabl isod yn dangos y niferoedd staff sydd wedi derbyn hyfforddiant iaith yn ystod cyfnod y cynllun. Mae'r gwasanaeth Dysgu a Datblygu'r Sefydliad yn cyfrannu data i adroddiad blynyddol y Safonau ac yn cyflwyno Adroddiad Hyfforddiant blynyddol i Bwyllgor Iaith y Cyngor bob mis Mehefin sydd yn cynnwys mwy o wybodaeth am y modd mae'r Cyngor yn cefnogi dysgwyr.

[Adroddiad Hyfforddiant Iaith Gymraeg 2021-2022.pdf \(llyw.cymru\)](#)

[Adroddiad Safonau 2020-21.pdf \(llyw.cymru\)](#)

Bu'r Cyngor hefyd yn rhan o beilota prosiect ymchwil a newid ymddygiad Prifysgol Bangor, **Arfer (Y Rhaglen ARFer, Canolfan Bedwyr, Prifysgol Bangor)** sydd yn gweithio gyda thimau gwaith lle mae'r iaith cyfathrebu wedi cychwyn neu droi i'r Saesneg, a hynny er mwyn ceisio sefydlu patrymau iaith newydd ac annog y Gymraeg fel prif iaith cyfathrebu. Bu un tîm o adran Ymgynghoriaeth y Cyngor

yn rhan o'r prosiect peilot cyn y cyfnod clo, ac mae timau eraill wedi gwneud ymrwymiad erbyn diwedd cyfnod y Cynllun. Bydd y gwaith yma yn parhau i gyfnod y strategaeth nesaf.

Mae **cynyddu defnydd o'r Gymraeg yn y sector breifat** yn her barhaol. Nid oes llawer o rymoedd gan y Cyngor i orfodi defnydd, ac felly rydym yn ddibynnol i raddau helaeth ar ewyllys da perchnogion ac ar geisio eu perswadio bod manteision i ddarparu gwasanaethau yn ddwyieithog. Mae Hunaniaith wedi gweithio gyda busnesau ar lefel gymunedol, gan eu hannog i wneud newidiadau bychain a gweithio gyda nhw i gynnal gweithgareddau cymunedol Cymraeg. Maent hefyd wedi rhoi sylw i fusnesau sydd yn gwneud defnydd da o'r Gymraeg, er mwyn rhoi bri a statws i'r busnesau hynny. Mae nifer o fusnesau wedi cael sylw fel rhan o ymgyrch Busnes y Mis yn ystod cyfnod y Cynllun.

Gwasanaethau'r Cyngor yn ymateb i heriau recriwtio:

Mae problemau recriwtio i weld yn cynyddu, gyda nifer o adrannau yn nodi yn eu hadroddiadau i'r Pwyllgor Iaith bod recriwtio pobl gyda'r sgiliau ieithyddol cywir yn gallu bod yn heriol mewn rhai meysydd gwaith.

Ond mae nifer o wasanaethau ac adrannau hefyd yn cymryd camau rhagweithiol i fynd i'r afael a'r heriau hyn, ac mae'r Cyngor wedi sefydlu prosiect Cynllunio Gweithlu, sydd yn ceisio rhagweld y problemau hyn ar gyfer y dyfodol. Gwelir isod ddarn o adroddiad yr Adran Addysg i Bwyllgor Iaith y Cyngor, yn esbonio sut y maent wedi mynd i'r afael a'r heriau mewn un maes gwaith penodol.

"Mae'r gwasanaeth Arlwyio a Glanhau wedi bod yn allweddol drwy gydol y pandemig er mwyn sicrhau awyrgylch diogel i ddysgwyr a staff yn ein hysgolion, yn ogystal â sicrhau darpariaeth cinio ysgol. Mae heriau staffio yng nghyd-destun salwch tymor hir, effeithiau Covid ac anawsterau recriwtio yn effeithio'n ddyddiol ar y gwasanaeth yma, ac mae heriau i sicrhau gweithlu hyfedr yn y Gymraeg mewn rhai ardaloedd o'r sir. Mewn ymateb i hyn, mae'r gwasanaeth wedi manteisio ar gynllun Kickstart, Llywodraeth Cymru i gynnig lleoliadau gwaith o fis Ionawr ymlaen ar gyfer pobl ifanc oedran 16-24 sydd yn derbyn Credyd Cynhwysol ac sydd mewn risg o ddiweithdra tymor hir. Fel rhan o becyn penodi staff rydym yn gofyn i bob aelod o staff y gwasanaeth Arlwyio a Glanhau gwblhau holiadur asesiad iaith er mwyn gweld eu lefel o ddealltwriaeth yn yr iaith ac os oes angen cymorth arnynt i wella ei sgiliau. Bydd y gwasanaeth yn cydweithio gyda Dysgu a Datblygu i ganfod darpariaeth addas i wella sgiliau iaith y staff. Ar hyn o bryd, ceir rhai enghreifftiau o staff y gwasanaeth yn dewis dilyn unedau hunan-astudio ar lein i wella eu sgiliau Cymraeg."

Data Meintiol Iaith Gwaith a Gwasanaeth

laith gwaith a gwasanaeth	2018-19/19-20 (2018-19 hanner blwyddyn ar ôl cyhoeddi felly cyfunwyd y ffigyrau ar ddiwedd y flwyddyn llawn gyntaf)	2020-21 (cofier bod hyn yng nghyfnod y pandemig a bod cyfyngiadau wedi effeithio ar yr hyn oedd yn bosib ei wneud)	2021-22	2022-23
Cefnogaeth i fusnesau	6 ymgyrch, 265 o fusnesau gan Hunaniaith			
Ymwybyddiaeth Staff y Cyngor	126 aelod o staff wedi cwblhau yr e-fodiwl YI	133 o staff wedi'i gwblhau.	131 o staff wedi cwblhau	567 o staff wedi cwblhau
Nifer staff yn cael cefnogaeth i ddatblygu sgiliau				
Arfor	27 o fusnesau masnachol yng Ngwynedd wedi derbyn cefnogaeth ariannol gan gynlluniau gwedd 1 ARFOR.			

4.4 Maes Blaenoriaeth 4: Iaith y Gymuned

Mae'r ffordd rydym yn ymwneud efo'n gilydd fel cymunedau wedi newid yn sylweddol dros y blynyddoedd diwethaf, a chafodd cyfnodau clo y pandemig a'r cyfnodau hir wedyn o orfod ymbellhau yn gymdeithasol effaith pellgyrhaeddol ar weithgarwch cymunedol. Mae rôl y Cyngor wrth gynnal gweithgareddau cyfrwng Cymraeg yn y cymunedau yn bwysicach nag erioed felly.

Mae cyfraniad y fenter iaith, sydd hyd yma wedi bod yn rhan o Uned Iaith y Cyngor, wedi bod yn allweddol hefyd, gan dargedu ardaloedd penodol a chynnal gweithgareddau amrywiol a chyson i geisio ehangu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg yn y cymunedau.

Roedd bwriadau'r Cynllun Hybu ar gyfer iaith y gymuned yn glir, i **gynyddu'r cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg** mewn gwahanol gyd-destunau a chefnogi, ac arfogi, grwpiau a mentrau cymunedol er mwyn sicrhau bod mwy o Gymraeg yn cael ei glywed a'i defnyddio mewn digwyddiadau cymunedol.

Roedd gweledigaeth y Cynllun yn y maes hwn yn nodi awydd gan y Cyngor i weld *“trigolion yn hyderus ddefnyddio pa bynnag sgiliau sydd ganddynt yn y Gymraeg wrth fyw ei bywydau dyddiol yn ein cymunedau”*, ac i *“wahanol garfanau o'r gymuned deimlo eu bod yn rhan o'r “gymuned Gymraeg”*”.

Gwaith y fenter iaith, Hunaniaith:

2019-2021

O ganlyniad i Covid bu'n rhaid i'r fenter iaith addasu'r rhaglen waith yn sylweddol. Bu'n rhaid stopio gwneud gweithgareddau wyneb yn wyneb ac chanolbwyntio ar gynnig cefnogaeth a gweithgareddau mewn ffordd amgen. Datblygwyd adnoddau o'r newydd a chynhaliwyd gweithgareddau amrywiol ar-lein drwy ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol a zoom.

Darparwyd nifer o weithgareddau gan gynnwys gweithdai gwyddoniaeth a chelf drwy gyfrwng zoom i blant oed ysgol, noson gymdeithasol mewn tafarn ar-lein, cwisiau, gig, clwb gemau fideo ar gyfer pob oed, clipiau ffilm yn cynnwys darlithoedd a gweithgareddau i blant wneud eu hunain, sesiynau cymdeithasol zoom am enwau llefydd a hanes lleol yn ogystal â chynhadledd ar-lein i bobl ifanc ynghylch gwerth y Gymraeg yn y cyfryngau creadigol a'r byd busnes. Datblygwyd hefyd becyn ymwybyddiaeth iaith ar-lein yn cynnwys cwis digidol a fideo ar gyfer plant a phobl ifanc.

2021-2023

Gyda llacio cyfyngiadau bu'n bosibl ail afael mewn gweithgareddau wyneb yn wyneb tra hefyd yn parhau gyda digwyddiadau ar-lein a hybrid. Yn unol â dymuniad Llywodraeth Cymru rhoddwyd rhoddwyd mwy o sylw i gefnogi ac arfogi grwpiau cymunedol i hybu'r Gymraeg yn barhaus.

Enghraifft o hyn yw'r gefnogaeth sydd wedi ei roi i sefydlu grwpiau sgwrsio ar gyfer dysgwyr Cymraeg mewn amryw o leoliadau ar draws y sir. Serch hynny mae'r fenter wedi parhau i gynnal gweithgareddau gan ganolbwyntio yn benodol ar blant a phobl ifanc a rhoi cyfleoedd ymarfer anffurfiol i ddysgwyr. Darparwyd cyfres o weithgareddau rheolaidd ar gyfer dysgwyr megis teithiau cerdded a nosweithiau cymdeithasol fel noson blasu gwin hybrid. Gobeithir bod rhoi'r cyfleoedd ymarfer yma yn eu hannog i chwilio am gyfleoedd eraill ac yn magu eu hyder i gymhathu yn eu

cymunedau. Bu cydweithio hefyd gyda chanolfannau trochi iaith er mwyn rhoi cefnogaeth i deuluoedd sydd wedi symud i'r ardal.

Un maes sydd wedi cael cryn sylw gan y fenter yng nghyfnod olaf y Cynllun felly yw darparu cyfleoedd i bobl, ac yn benodol felly dysgwyr, ymarfer eu sgiliau a magu hyder mewn awyrgylch hamddenol ac anffurfiol. Pan ddechreuodd y cyfyngiadau lacio, bu'r fenter yn trefnu nifer o deithiau cerdded, ar y cyd gyda swyddogion Dysgu Cymraeg lleol, oedd yn rhoi cyfle i bobl ddod at ei gilydd ac ymarfer eu Cymraeg mewn amgylchedd gwahanol. Bu'r teithiau yn llwyddiant mawr, gyda Mentrau Iaith Cymru yn lledaenu'r model ar draws Cymru gyfan.

Cefnogi grwpiau a mentrau cymunedol

Yn dilyn cyfres o seminarau cymunedol yn 2017 penderfynwyd clustnodi cyfran fechan o grant y fenter iaith i dreialu cynllun oedd yn rhoi **cymorth cyfieithu ar y pryd** i bwyllgorau a mudiadau cymunedol. Roedd hyn mewn ymateb i bryderon bod nifer o fudiadau mewn perygl o orfod newid eu hiaith weithredol a weinyddol wrth groesawu aelodau newydd di-Gymraeg. Roedd galw amlwg am y gefnogaeth yma, a'r unig gyfyngiad oedd mai swm bychan yn unig o arian y bu'n bosib ei glustnodi ar gyfer pob blwyddyn y bu'r cynllun yn weithredol.

Mae dwy wedd o gynlluniau **Arfor** wedi bod yn weithredol yng nghyfnod y Cynllun. [Rhaglen ARFOR](#)

Mae'r cynllun hwn yn ganlyniad cytundeb rhwng Plaid Cymru a Llywodraeth Lafur Cymru yn y Senedd, gydag arian yn cael ei glustnodi i geisio mynd i'r afael â'r heriau penodol sydd yn wynebu cadarnleoedd y Gymraeg o ran cadw pobl ifanc yn eu cymunedau a chyfleoedd economaidd. Yn ystod gwedd 1 Arfor, roedd pob un o'r bedair sir (Gwynedd, Mon, Ceredigion a Caerfyrddin) yn gweithredu prosiectau unigol ac yn peilota gwahanol ymyraethau. Roedd gan Gwynedd sawl cynllun grant oedd yn rhoi cefnogaeth i unigolion, busnesau a mentrau cymunedol, gyda phwyslais ar arloesedd a chreu cyfleoedd cyflogaeth newydd. Fel y disgwyl, cafodd y pandemig effaith sylweddol ar weithrediad y cynlluniau, a bu rhaid addasu blaenoriaethau er mwyn parhau a chwblhau'r cynllun. Mae canlyniadau nifer y mentrau wedi ei nodi yn y tabl isod, gyda nifer y busnesau wedi eu cofnodi dan flaenoriaeth Gwaith a Gwasanaeth uchod.

Dyfyniad o adroddiad gwerthuso Arfor:

Effeithiwyd yn sylweddol ar y rhaglen gan y pandemig coronafirws mewn sawl ffordd. Addaswyd y nod cyffredinol o greu swyddi i gynnwys diogelu swyddi. Roedd prosiectau unigol a deiliaid grantiau yn diwygio, yn gohirio neu, ar adegau prin, yn rhoi'r gorau i gynlluniau a gynigiwyd yn y ceisiadau. At hynny, roedd gwaith maes at ddibenion yr adroddiad gwerthuso wedi'i gyfyngu i gasglu data ar-lein ac o bell.

Gwedd 2 –

Yn 2022 Cychwynwyd ar ail gynllun Arfor, ar ôl cyfnod o werthuso cynlluniau gwedd 1, a thrafodaethau ariannu gyda Llywodraeth Cymru. Cytunwyd ar sawl cynllun i'w gweithredu ar draws y 4 sir ar gyfer gwedd 2. Mae hyn yn golygu bod cysondeb yn yr amcanion, ac er bod gan bob Cyngor sir gyfrifoldeb am weithredu a chymeradwyo ceisiadau ar lefel leol, mae'r modd yma o weithredu yn golygu y bydd yr effaith cadarnhaol posib ar draws y rhanbarth yn fwy. Hyd yma, mae 5 menter newydd, ac 14 menter gyffredol yng Ngwynedd wedi eu cymeradwyo i dderbyn grant drwy y gronfa

Cymunedau Mentrus, gydag amcan y bydd yr arian yn arwain at greu 84 o swyddi newydd, a diogelu 96 swydd, a chreu 18 o ofodau Cymraeg newydd.

Prosiect Enwau Lleodd Cynhenid Cymraeg

Cafodd y prosiect hwn ei sefydlu yn ystod 2021 mewn ymateb i nifer o alwadau cyhoeddus, a phryderon am golli enwau Cymraeg yn nhirwedd y sir. Mae'r prosiect wedi bod yn edrych ar y gwahanol bwerau a dylanwad sydd gan y Cyngor wrth ddiogelu a gwarchod enwau lleodd Cymraeg. Mae wedi cryfhau'r trefniadau a rhoi cefnogaeth ychwanegol i swyddogion rheolaeth adeiladu'r Cyngor wrth ddelio gyda cheisiadau i newid enwau eiddo. Mae swyddogion hefyd wedi bod yn cynnal trafodaethau gyda sawl partner allanol, gan gynnwys Parc Cenedlaethol Eryri a'r Arolwg Ordnans, ac maent hefyd wedi bod yn cyfarfod yn rheolaidd gyda swyddogion Llywodraeth Cymru (sydd yn gyfrifol am ymrwymïadau a wnaed yn y maes dan gytundeb cydweithredol Plaid Cymru a Llafur) a nifer o awdurdodau lleol eraill sydd yn awyddus i weld newid a chydweithio yn y maes.

Gwnaed datganiad polisi pwysig wrth adolygu Polisi Iaith y Cyngor yn ystod 2022, gyda'r penderfyniad y byddai'r Cyngor yn defnyddio ei enw Cymraeg yn unig o hyn ymlaen. Mae hyn yn cyd-fynd efo datganiadau pwysig gan sefydliadau eraill yng Nghymru, fel y Parc Cenedlaethol Eryri, sydd yn rhoi mwy o statws i'r Gymraeg o fewn y byd cyhoeddus. Roedd y polisi hefyd yn nodi bwriad y Cyngor i arddel enwau Cymraeg ar leoliadau ac enwau strydoedd bob amser yn eu dogfennau a gohebiaeth.

Cafodd **Map Enwau Lleol** – sef map rhyngweithiol sydd yn caniatáu i bobl greu cofnod o enwau lleol/tafodieithol am leoliadau o fewn eu hardal leol – ei lansio ddiwedd 2022, a bu'r swyddog prosiect yn cynnal nifer o weithgareddau gydag ysgolion ardal Dwyfor yn y misoedd cyn haf 2023, ac yn arwain fyny at yr Eisteddfod genedlaethol ym Moduan. Hyd at ddiwedd Mawrth 2023, roedd bron 400 o gofnodion wedi eu hychwanegu at y map. Cynhaliwyd sesiwn banel lwyddiannus yn yr eisteddfod, gyda Gweinidog y Gymraeg, Jeremy Miles, yn cyfrannu at drafodaeth ddifyr oedd yn codi cwr y llen ar y cyfleoedd a'r rhwystrau yn y maes.

Hyd at ddiwedd Mawrth 2023, roedd y prosiect hefyd wedi...

- Ymgynghori ar **43** cais newid enw tŷ yn ystod y flwyddyn.
- Rhannu pytiau ysgafn achlysurol (dau neu dri y mis) am enwau lleodd mewn postïadau ar y cyfryngau cymdeithasol i – megis casglu enghreifftiau o enwau yn cynnwys rhifau
- cyhoeddi **11** eitem Enw a'r Hanes ar fewnrwyd y Cyngor er mwyn codi ymwybyddiaeth o ystyr enwau lleol ymysg staff y Cyngor.
- cynnal **2** sgwrs ar Radio Cymru i hyrwyddo'r prosiect.

Blaenoriaethu'r Gymraeg mewn cynlluniau strategol (economaidd, tai a chynllunio)

Yn ystod cyfnod y Cynllun Hybu, bu'r Cyngor yn gweithio ar sawl cynllun strategol mewn meysydd sydd yn allweddol i ffyniant ein cymunedau. Mae pob un wedi gosod y Gymraeg yn ganolog i'w gweithrediad, ac yn ceisio mynd i'r afael â rhai o'r heriau penodol yn y meysydd hynny sydd yn effeithio ar y boblogaeth a hyfywedd y Gymraeg.

Mae **Cynllun Tai** newydd ([Cynllun-Gweithredu-Tai.pdf](#)) wedi ei gyhoeddi. Cynllun amlweddog, uchelgeisiol sydd yn ceisio mynd i'r afael a'r heriau o ran fforddiadwyedd tai. Mae wedi bod yn

destun pryder ers rhai blynyddoedd nad yw pobl ifanc yn gallu fforddio prynu tai yn eu cymunedau lleol, ac felly eu bod yn fwy tebygol o symud o'r sir, gan fynd a'u sgiliau yn y Gymraeg gyda nhw. Mae'r cynllun tai, drwy gyfuniad o sawl cynllun rhentu a chymorth i brynu, yn ceisio sicrhau cyfle teg i bawb aros yn y cymunedau os mai dyna eu dymuniad.

Datblygwyd cynlluniau economaidd newydd hefyd, gyda'r **Cynllun Economi Ymweld Cynaliadwy** yn ymgais i osod gweledigaeth gryf ar gyfer newid y ffordd rydym yn edrych ar y diwydiant twristiaeth yng Ngwynedd. Mae'r cynlluniau hyn yn ymateb uniongyrchol i'r pryderon am y ffordd mae twristiaeth yn effeithio ar gymunedau, yn economaidd ac yn ddiwylliannol a chymdeithasol.

Bu'r Cyngor hefyd yn datblygu trefniadau asesu effaith newydd o fewn y broses gynllunio. Ers cyhoeddi'r *Canllaw Cynllunio Atodol: Cynnal a Chreu Cymunedau Nodedig a Chynaliadwy* yn 2019 bu yn ofynnol i ymgeiswyr ddarparu datganiad neu asesiad ieithyddol a chymunedol os oedd eu cais cynllunio yn ateb meini prawf penodol. Mae cynnwys y datganiadau ac asesiadau hyn yn cael eu gwirio gan swyddogion iaith y Cyngor, ac maent yn cynnig sylwadau ar y sylfaen tystiolaeth ac addasrwydd yr asesiadau effaith er mwyn cynorthwyo Aelodau'r Pwyllgor Cynllunio i weld a yw'r ymgeisydd wedi ystyried yr effeithiau posib yn gywir a phriodol. Ers 2019, mae'r Uned Iaith wedi prosesu a chynnig sylwadau ar oddeutu **135 o geisiadau cynllunio**.

laith y Gymuned	2018-19/19-20 (2018-19 hanner blwyddyn ar ôl cyhoeddi felly cyfunwyd y ffigyrau ar ddiwedd y flwyddyn llawn gyntaf)	2020-21 (cofier bod hyn yng nghyfnod y pandemig a bod cyfyngiadau wedi effeithio ar yr hyn oedd yn bosib ei wneud)	2021-22	2022-23
Amcan	Niferoedd			
Gweithio gyda grwpiau cymunedol sy'n draddodiadol Saesneg eu hiaith i gynyddu defnydd o'r Gymraeg.	2018-19 - Brownies Dolgellau 5 digwyddiad 67 plentyn	<i>Dim gweithgareddau – blaenoriaethau'r fenter wedi newid</i>		
Gweithgareddau cymunedol cyffredinol			1 digwyddiad (gig awyr agored), 45 mynychwr	22 (<i>ar-lein</i>) 141 mynychwr
Gweithgareddau wedi eu targedu at garfanau penodol o'r gymuned.				
Cefnogi Dysgwyr				
Gwaith Hunaniaith	2 weithgaredd, 30 mynychwr 6 gweithgaredd, 84 mynychwr	6 sesiwn 8 mynychwr (digwyddiad ar-lein i drigolion Llanberis) 10 sesiwn, 6 mynychwr	69 digwyddiad (43 ar-lein, 25 wyneb yn wyneb, 1 hybrid) 773 mynychwr (<i>Gweithgareddau amrywiol yn cynnwys gweithdai celf, drama, gweithdy gwerth y Gymraeg a'r byd digidol, pecyn ymwybyddiaeth ar-lein, cwisiau ar-lein, clwb gemau fideo misol, gweithdai gwyddoniaeth ar-lein a chlipiau fideo</i>)	90 1144 mynychwr (<i>yn cynnwys 22 taith gerdded i siaradwyr newydd, clwb sgwrsio wythnosol i siaradwyr newydd yn Llanystumdwy, Llanberis, Bangor, Trawsfynydd, Groeslon a Chlwb Ioncian ym Mangor</i>)
Plant a Phobl Ifanc				

Gwaith Hunaniaith	Rap a fideo - 3 gweithdy, 38 o bobl ifanc Flogio - 1 gweithdy, 7 person ifanc	<i>(Dim data – cyfnod clo)</i>	10 digwyddiad wyneb yn wyneb, 79 gweithgaredd ar-lein	67 o weithgareddau 1699 o fynychwyr
Gwasanaeth Ieuencid y Cyngor		2850 cyfle wedi ei ddarparu a 13453 mynychwr (ar draws 2020/21 a 2021/22)		3250 o sesiynau wedi eu drefnu trwy gyfrwng y Gymraeg, 17625 o fynychwyr ar hyd y flwyddyn
Digwyddiad Pontio cenedlaethau	6 disgybl, 14 oedolyn			
Pobl Hyn (Gweithgareddau dementia)	<i>(Dim data ar gael)</i>	Digwyddiadau wythnosol Tua 77 o fynychwyr rheolaidd (ar gyfartaledd)	Digwyddiadau wythnosol 3745 o fynychwyr ar draws y lleoliadau a'r flwyddyn	Digwyddiadau wythnosol Cyfanswm mynychwyr: 7056 Mynychwyr wyneb yn wyneb: 5954 Mynychwyr arlein: 1102
Cynllun Cyfieithu Cymunedol	14 mudiad neu grwp wedi derbyn cefnogaeth cyfieithu ar y pryd mewn cyfarfodydd	<i>Cynllun ddim yn weithredol</i>	Cyfanswm cyfleoedd: 18 , Mynychwyr 684 <i>(Cefnogaeth rhithiol ac wyneb yn wyneb i 2 fenter gymunedol a 2 fudiad cymdeithasol gan alluogi cyfarfodydd i gael eu cynnal drwy gyfrwng y Gymraeg. Rhwng Ebrill a Medi 2021 defnyddiwyd yr adnodd mewn 14 o ddigwyddiadau unigol, gyda chyfanswm o 575 o unigolion yn</i>	8 grŵp cymunedol wedi derbyn cefnogaeth a'i harfogi i gynnal sesiynau eu hunain yn y pendraw

			<i>mynychu.Ch3 - 4 digwyddiad, 109 mynychu)</i>	
Cefnogaeth i grwpiau a mentrau cymunedol drwy arian gwedd 1 Arfor	3 menter wedi derbyn cefnogaeth			5 menter newydd 14 menter bresennol wedi derbyn cefnogaeth
Cynadleddau/seminarau cymunedol a chefnogaeth i Gyngorau Cymuned	5 Cyngor Cymuned wedi derbyn arweiniad ar ddefnydd a statws y Gymraeg mewn digwyddiadau cymunedol	<i>Dim gweithgareddau – blaenoriaethau'r fenter wedi newid</i>		

DRAFT

4.5 Maes Blaenoriaeth 5 – Ymchwil a Thechnoleg

Ymchwil

Mae'r Uned Iaith a Chraffu wedi bod yn gweithio ar ddatblygu'r berthynas gydag academyddion blaenllaw ym maes cynllunio ieithyddol, ac mae rhwydwaith o swyddogion iaith o awdurdodau ardal Arfor, a chynrychiolwyr o brifysgolion Cymru wedi bod yn cyfarfod er mwyn rhannu gwybodaeth am y gwaith ymchwil sydd wedi ei gynnal ac sydd ar y gweill.

Mae'r Cyngor wedi bod yn datblygu perthynas benodol gyda Phrifysgol Bangor, ac wedi comisiynu dau ddarn o waith **ymchwil**. Gwnaed cais am arian sbarduno ar y cyd efo'r Brifysgol er mwyn gwneud darn o waith ymchwil cychwynnol i'r cyswllt rhwng iaith ac economi, gan edrych yn benodol ar yr economi ymweld ac effaith y dynodiad Safle Treftadaeth Byd ar y Gymraeg. Mae'r Cyngor hefyd yn rhan-ariannu **ymchwil PhD** fydd yn edrych ar agweddau pobl a'u defnydd o'r Gymraeg wrth ymwneud efo gwasanaethau cyhoeddus.

Technoleg

Roedd y Cynllun Hybu yn nodi bwriad i geisio dylanwadu ar ddefnydd pobl o'r Gymraeg wrth ddefnyddio technoleg.

Mae'r Cyngor wedi cynnal digwyddiadau i gyfrannu at waith casglu data lleisiol Common Voice, ac wedi bod yn ddylanwadol wrth sicrhau bod gwasanaethau ar-lein allweddol sydd yn cael ei darparu gan Lywodraeth canolog ar gael yn Gymraeg i'r cyhoedd. Dros y blynyddoedd mae swyddogion y Cyngor wedi darparu cyngor arbenigol, gwasanaeth prawf-ddarllen a phrofi, ac wedi gwneud gwaith cyfieithu ar gyfer sawl system newydd, gan gynnwys gwiriadau DBS, Bathodyn Glas, ac wedi sicrhau bod adnoddau hyfforddiant IOSH ar gael yn ddwyieithog. Mae hyn nid yn unig yn sicrhau adnoddau a chyfleoedd i staff y Cyngor ddefnyddio'r Gymraeg, ond hefyd yn sicrhau bod y cyhoedd yn cael y gwasanaethau o safon y maent yn ei haeddu yn y Gymraeg.

Gyda newidiadau pellgyrhaeddol wedi digwydd dros y blynyddoedd diwethaf o ran defnydd o dechnoleg, mae'n deg dweud ei bod wedi bod yn her ychwanegol i'r Cyngor weithredu yn y maes hwn.

Yn ystod y cyfnod clo, bu rhaid i'r adran addysg, a gweithlu y Cyngor yn ei gyfanrwydd mewn gwirionedd, **addasu i weithio a chynnig gwasanaethau o bell**. Bu'r Adran Addysg a staff ysgolion yn gweithio yn galed, nid yn unig i ddarparu cyfleoedd dysgu rhithiol, ond i wneud yn siŵr bod amrywiaeth o **adnoddau digidol** ar gael i'r disgyblion i allu parhau a'u haddysg cyfrwng Cymraeg. Bu gwasanaethau'r Cyngor yn addasu hefyd, gyda mwy o wasanaethau yn cael eu cynnig drwy hunanwasanaeth ac ar-lein, a phob un o'r rhain ar gael yn Gymraeg.

Bu'r Cyngor yn flaengar yn ei ddefnydd o dechnoleg wrth ymateb i'r ffyrdd newydd o weithio, ac yn benodol felly wrth sicrhau bod cyfarfodydd cyhoeddus y Cyngor yn gallu parhau i weithredu yn ddwyieithog. Bu sawl her wrth symud at y trefniadau gweithio o bell, ac yn ddiweddarach i gynnal cyfarfodydd hybrid, ond mae'r Gwasanaeth Democratiaeth ac Iaith, sydd yn cynnwys yr uned gyfieithu, wedi bod ar flaen y gad wrth oresgyn unrhyw rhwystrau, wrth drafod a chydweithio gyda'r cwmni cenedlaethol sydd yn darparu gwasanaethau hybrid i sefydliadau cyhoeddi, ac hefyd wrth ddylanwadu ar sefydliadau eraill (gan fynd cyn belled a threfnu cyfarfodydd ar ran eraill pan oedd cyfyngiadau ar rai sefydliadau i ddefnyddio Zoom) . Adroddwyd ar y llwyddiannau hyn yn adroddiadau blynyddol yr Uned Iaith ar weithrediad y Safonau Iaith. Gellir gweld adroddiad 2021-22,

er enghraifft yma: [Adroddiad Blynyddol Safonau'r Gymraeg 2021-2022. Pwyllgor Iaith.pdf \(llyw.cymru\)](#)

Yn dilyn y cyfnod clo, a'r gydnabyddiaeth am y cynnydd yn y defnydd o gyfryngau cymdeithasol, cafwyd buddsoddiad gan y Cyngor i weithredu ac ymestyn **Prosiect 15**, er mwyn gweithio yn benodol i gynyddu'r cynnwys cyfrwng Cymraeg sydd yn cael ei greu ar gyfer y cyfryngau cymdeithasol. Yn ystod 2023 sefydlwyd cyfrifon cymdeithasol amrywiol gan ganolbwyntio yn bennaf ar Instagram a TikTok. Cynhaliwyd cystadlaethau er mwyn annog plant a phobl ifanc i greu clipiau fideo ar themâu amrywiol ac fe fynychwyd Eisteddfod Genedlaethol Llyn ac Eifionydd er mwyn cynnal digwyddiadau penodol a rhoi sylw i'r prosiect, gan dargedu plant a phobl ifanc. Cydweithiwyd gyda chlybiau chwaraeon ag ysgolion lleol er mwyn creu deunydd yn gysylltiedig gyda Chwpan Rygbi'r Byd yn ogystal ag undebau myfyrwyr ar gyfer cyfres fideo Wythnos y Glas. Cynhaliwyd hefyd weithdai mewn ysgol uwchradd er mwyn cynhyrchu sawl fideo a ffeithlun yn seiliedig ar thema 'Ffeithiau am Arloeswyr Cymreig'.

Mae technoleg hefyd wedi chwarae rhan bwysig yn y prosiect Enwau Lleoedd hefyd, gyda lansio'r map rhyngweithiol. Datblygodd yr Uned Iaith a Chraffu fap gweithgareddau rhyngweithiol hefyd, sef map sydd wedi ei gynllunio i ddangos lle mae gweithgarwch cyfrwng Cymraeg ar gael ar draws y sir. Mae modd i unrhyw grŵp, mudiad neu glwb sydd yn cynnwys gweithgareddau rheolaidd yn y cymunedau ychwanegu eu gwybodaeth at y map er mwyn i eraill ddod o hyd iddyn nhw.

Mae gwerth sôn yma eto am ddatblygiad prosiect Aberwla gan yr adran Addysg, sef byd rhithiol (VR) sydd wedi ei ddatblygu i gyd-fynd efo'r cynllun trochi newydd. Mae hwn yn ddatblygiad arloesol ym maes trochi iaith plant, ac ers ei rannu yn gyhoeddus am y tro cyntaf yn Eisteddfod Genedlaethol 2022 mae wedi ennyn cefnogaeth Llywodraeth Cymru i'w rannu ar lefel genedlaethol. Mae hyn yn dangos bod Cyngor Gwynedd unwaith eto yn arwain y gad o ran datblygu prosiectau newydd sydd yn cefnogi'r Gymraeg, ac yn adeiladu ar lwyddiant y Siarter iaith yn y gorffennol.